

ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ У ЗАКОНОДАВСТВІ ДЕЯКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

DEFINITION OF CRIMINAL OFFENSE IN THE LEGISLATION OF SOME EUROPEAN COUNTRIES

Гритенко О.А., д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

У статті досліджується кримінальне законодавство деяких європейських країн, а саме: Німеччини, Франції, Іспанії, Чехії, Польщі, Литви, Латвії у частині визначення кримінального проступку. Здійснено правовий аналіз кримінально-правових норм зарубіжного законодавства відносно встановлення та визначення категорії кримінального проступку, як складової суспільно небезпечних діянь. Встановлено, що інститут кримінального проступку має універсальний характер і використовується для диференціації кримінальної відповідальності, уточнення процедурних моментів та вирішення інших важливих правових питань. Зазначено, що українське законодавство також закріплює кримінальний проступок у ст. 12 Кримінального кодексу України, який виступає критерієм диференціації кримінальної відповідальності, що обумовлює наближення національного законодавства до світових стандартів принципу верховенства права, захисту та охорони прав, свобод та інтересів людини та громадянина; надає можливості більш виразно встановити градацію кримінальних правопорушень за рівнем їх суспільної небезпеки; модернізувати заходи юридичної відповідальності та адекватність заходів державного реагування на вчинення протиправних діянь. Доведено, що деякі положення українського викладу кримінального проступку не повною мірою відповідають зарубіжному. Ці розбіжності стосуються відсутності конкретизації у визначенні кримінального проступку форми вини (зокрема КК Чеської Республіки); більш конкретного визначення покарань не пов'язаних із позбавленням волі (на прикладі КК Литовської Республіки), а також конкретного визначення у кримінально-правових нормах, що пов'язані із іншими кримінально-правовими інститутами Загальної частини КК України положень щодо кримінальних проступків (відповідальність за незакінчений кримінальний проступок або за співучасть у вчиненні кримінального проступку, давність притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального проступку тощо).

Ключові слова: диференціація, злочин, кримінальний проступок, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, покарання, форма вини.

The article examines the criminal legislation of some European countries, namely Germany, France, Spain, the Czech Republic, Poland, Lithuania, Latvia in terms of the definition of a criminal offense. A legal analysis of the criminal law norms of foreign legislation regarding the establishment and definition of the category of criminal offense as a component of socially dangerous actions was carried out. It has been established that the institution of a criminal offense is universal in nature and is used to differentiate criminal liability, clarify procedural issues and resolve other important legal issues. It is noted that Ukrainian legislation establishes a criminal offense in Art. 12 of the Criminal Code of Ukraine, which acts as a criterion for the differentiation of criminal liability, which leads to the approximation of national legislation to international standards of the principle of the rule of law, protection and protection of the rights, freedoms and interests of man and citizen; provides opportunities to more definitely establish the gradation of criminal offenses according to the level of their social danger; modernize legal liability measures and the adequacy of government response measures to the commission of illegal actions. It has been proven that some provisions of the Ukrainian presentation of a criminal offense do not fully correspond to the foreign one. These disagreements relate to the lack of specification in the definition of a criminal offense of the form of guilt (including the Criminal Code of the Czech Republic); a more specific definition of penalties not related to imprisonment (using the example of the Criminal Code of the Republic of Lithuania), as well as a specific definition in criminal law norms related to other criminal law institutions of the General Part of the Criminal Code of Ukraine of provisions on criminal offenses (responsibility for an unfinished criminal offense or for complicity in the commission of a criminal offense, statute of limitations for bringing to criminal responsibility for committing a criminal offense, etc.).

Key words: differentiation, crime, criminal misdemeanor, criminal offense, criminal responsibility, punishment, form of guilt.

Постановка проблеми. 1 липня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII, згідно з яким у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) відбулися певні зміни щодо запровадження інституту кримінальних правопорушень. Відповідні зміни позначилась на ст. 12 КК України, яка на сьогодні усі кримінальні правопорушення поділяє на кримінальні проступки та злочини. Отже, введення такого нового виду суспільно небезпечного діяння, як кримінальний проступок із закріпленням відповідних підстав для звільнення від кримінальної відповідальності, менш суворих заходів кримінально-правового впливу, а також більш м'яких наслідків судимості за кримінальні правопорушення даної категорії, посилює такий напрям як гуманізація кримінального законодавства, а також надало можливість подальшої диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення, які не передбачають великої суспільної безпеки.

Не зважаючи на те, що вказаний інститут протягом певного періоду часу вже має певне практичне застосування

закономірно виникає низка питань, щодо правової сутності кримінального проступку, зокрема його значення для диференціації кримінальної відповідальності. Тому, не знижуючи значення вітчизняних наукових розробок у вирішенні цього питання, вбачається особливо цікавим вивчення зарубіжного досвіду щодо регламентації кримінального проступку та його значення для диференціації відповідальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання правової природи кримінального проступку та кримінального правопорушення, співвідношення злочину та кримінального проступку, а також доцільність введення останнього до кримінального законодавства України у своїх працях досліджували Балобанова Д. О., Борисов В. І., Горпинюк О. П., Гришук В. К., Гуророва Н. О., Демидова Л. М., Дмитрук М. М., Дудоров О. О., Задоя К. П., Ківалов С.В., Красницький І. В., Мирошниченко Н. А., Михайліченко Т. О., Навроцький В. О., Тацій В. Я., Тютюгін В. І., Стрельцов Є. Л., Туляков В. О., Федотова Г. В., Фріс П. Л., Хавронюк М. І. та інші. І хоча на сьогодні багато питань щодо визначення інституту кримінального проступку є дослідженими, проте деякі потребують подальших наукових розвідок.

Метою і завданням наукової статті є дослідження особливостей визначення кримінального проступку у законодавстві деяких європейських країн, а також пропозиції щодо удосконалення інституту кримінального проступку у вітчизняному законодавстві.

Виклад основного змісту. Поняття кримінального проступку сьогодні міститься у кримінальному законодавстві ряду європейських держав, зокрема Німеччини, Франції, Іспанії, Чехії, Польщі, Литви, Латвії [8; 4; 2; 1; 3; 5; 7]. У зазначених країнах проступок розглядається як різновид кримінального правопорушення поряд із злочинами та іншими правопорушеннями. Відрізняється проступок найменшим ступенем суспільної небезпеки і, відповідно, найменшою суворістю застосування за його вчинення заходів кримінально-правового впливу з використанням спрощених процесуальних процедур.

КК Французької Республіки 1992 р., у ст. 111.1, вказує на те, що: «Злочинні діяння класифікуються відповідно до їх тяжкості на злочини, проступки та порушення». При цьому законодавець використовує так звані матеріальні критерії – тяжкість діянь, що включає форму вини та міру покарання [4, с. 21]. Маємо зазначити, що така класифікація є дуже важливою для інших інститутів кримінального права, оскільки вона визначає систему покарань, що дозволяє закріпити правила притягнення до кримінальної відповідальності за незакінчений злочин та за співучасть. Замах на злочин зазвичай карається завжди, замах на проступок – лише у випадках, передбачених законом.

Що стосується питання, пов'язаного зі стадіями скоєння злочинного діяння, то тут слід зазначити, що замах на злочин карається у всіх випадках, тоді як замах на проступок карається лише в зазначених законодавцем ситуаціях. Одночасно завжди без винятку до кримінальної відповідальності притягуються учасники за скоєння злочинів чи проступків. Отже, багато уваги у чинному КК Французької Республіки приділяється диференціації відповідальності за скоєння злочинів у співучасті. Співучасть має покарання відносно злочинів і проступків, а при вчиненні порушень тільки тоді, коли це обумовлено в нормативному акті [4, с. 25]. З категоріями вищезгаданих діянь закон пов'язує і інші інститути, зокрема інститут давності. Так, щодо закінчення строків давності залежить від категорії дії: ст. 133-2 визначає, що покарання, призначені за вчинення злочину, втрачають свою силу по закінченні строку давності – двадцяти років з дня, коли вирок набрав чинності; ст. 133-3 – покарання, призначені за проступок, втрачають свою силу по закінченні строку давності – п'яти років з дня, коли вирок набрав чинності [4, с. 73; 6, с. 166–167].

За кримінальним законодавством Німеччини злочинні дії поділяються на злочини та проступки. Злочинами (*verbrechen*) визнаються протиправні діяння, які передбачено мінімальне покарання як позбавлення волі терміном щонайменше рік і суворе покарання. Проступком (*vergehen*) є протиправні діяння, за які передбачено позбавлення волі на строк менше одного року або штраф [8]. Слід зазначити, що у Німеччині категоризація злочинів немає істотного кримінально-правового значення. Вона носить дуже умовний характер, не враховує форму вини, лише вид і розмір покарання. Відсутня пряма залежність між категоріями діянь та іншими кримінально-правовими інститутами, категорії злочинних діянь не пов'язані з процесуальними аспектами. Проте, можемо визначити деякі переваги подібної категоризації злочинів: вона полегшує та спрощує редакцію статей Загальної частини КК, дозволяє одним коротким терміном замінити перелік діянь, дає можливість більш точно систематизувати норми Особливої частини КК.

У КК Королівства Іспанії закріплено розподіл злочинних діянь на злочини та проступки (ст. 10). Злочини, своєю чергою, поділяються на тяжкі і менш тяжкі, кримінальні

проступки правопорушення, за які законом передбачена м'яка міра покарання (ч. 1–3 ст. 13) [1, с. 19; 6, с. 161–162]. Категорії злочинних діянь впливають на побудову норм багатьох інститутів Загальної частини: про покарання, про відповідальність за незакінчений злочин та за співучасть, давність притягнення до кримінальної відповідальності. На нашу думку, такий поділ є провідний, він підтверджує об'єктивну необхідність розмежування злочинів за їх тяжкістю не тільки для вдосконалення юридичної та законодавчої техніки, але і для правильного розуміння соціальної значущості різних злочинів та відображення за допомогою виділення відповідних категорій злочинних діянь основних напрямів.

У ст. 7 КК Республіки Польщі 1997 р. виділяються дві категорії діянь: злочини та проступки. § 2. Злочином є діяння, заборонене під загрозою покарання у вигляді позбавлення волі не менше ніж 3 роки або більш суворе покарання. § 3. Проступком є діяння, заборонене під загрозою покарання штрафом у розмірі 30 одноденних ставок, покарання у вигляді обмеження волі чи покарання у вигляді позбавлення волі більш ніж на один місяць Крім того, ст. 8 визначає, що злочин може бути вчинений тільки умисно; проступок може бути вчинений також неумисно, якщо це встановлено законом [3, с. 8]. Для розмежування діянь обрано сукупну основу, що складається з форми вини та передбачене у законі покарання. Злочинами визнаються тільки умисні діяння, за вчинення яких передбачено позбавлення волі на строк не менше трьох років або суворе покарання. Інші кримінальні правопорушення визначені проступками.

У КК Чеської Республіки глава II «Кримінальна відповідальність» розділ 1. Засади кримінальної відповідальності, визначає секцію 13, яка присвячена визначенню кримінального правопорушення, а також секцію (1) 14 закріплює, що кримінальні правопорушення поділяються на проступки та злочини. (2) – проступки – це всі необережні кримінальні правопорушення та такі умисні кримінальні правопорушення, за які Кримінальним кодексом передбачено покарання у виді позбавлення волі з верхньою межею до п'яти років; (3) – злочини – це всі кримінальні правопорушення, як згідно з Кримінальним кодексом не кваліфікуються як проступки; особливо тяжкі злочини – це умисні кримінальні правопорушення, за які Кримінальним кодексом передбачено покарання у виді позбавлення волі з верхньою межею не менше десяти років [5, с. 13–14].

Однією із перших пострадянських країн, норми КК якої містять положення про кримінальний проступок, стала Латвійська Республіка. Законодавцем цієї країни були повною мірою сприйняті вже існуючі погляди на категоризацію кримінальних діянь, до яких включені проступки і злочини, що відповідало тенденціям у законодавстві багатьох європейських держав. Так, виходячи із положень ч. 1 ст. 7 КК Латвійської Республіки, злочинними діяннями визнаються кримінальні проступки та злочини. Злочини поділяються на менш тяжкі злочини, тяжкі злочини та особливо тяжкі злочини. Частина друга цієї статті містить вказівку те що, що кримінальним проступком визнається діяння, за вчинення якого кримінальним законом передбачено позбавлення волі терміном трохи більше двох років чи м'яке покарання. Частина 3, 4 та 5 ст. 7 КК Латвійської Республіки включають положення, що стосуються правової регламентації та кримінальної відповідальності за скоєння менш тяжких, тяжких та особливо тяжких злочинів [7].

КК Литовської Республіки у ст. 10 визначає види злочинних діянь. Так злочинні діяння поділяються на злочини та кримінальні проступки. Окремо законодавець до кожного злочинного діяння встановлює кримінально-правову норму, яка надає характеристику кожного: ст. 11 – злочин; ст. 12 – кримінальний проступок. Зокрема, під криміналь-

ним проступком визначається небезпечно і заборонене відповідним кодексом діяння (дія або бездіяльність), за вчинення якого передбачено покарання, не пов'язане з позбавленням волі, за винятком арешту [2, с. 156].

Висновки. Отже, проведений юридичний аналіз кримінально-правових норм деяких європейських країн (Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка, Королівство Іспанія, Чеська Республіка, Республіка Польща, Литовська Республіка, Латвійська Республіка) у частині визначення кримінального проступку дозволяє констатувати, що цей інститут визнається у всіх перелічених вище країнах, тобто він має універсальний характер і використовується для диференціації кримінальної відповідальності, уточнення процедурних моментів та вирішення інших важливих правових питань.

Українське кримінальне законодавство також закріплює кримінальний проступок у ст. 12 КК України, який виступає критерієм диференціації кримінальної відповідальності, що обумовлює наближення національного законодавства до європейських стандартів принципу верхо-

венства права, захисту та охорони прав, свобод та інтересів людини та громадянина; надає можливість здійснювати більш виразну градацію кримінальних правопорушень за рівнем їх суспільної небезпеки; модернізує заходи юридичної відповідальності та адекватність заходів державного реагування на вчинення протиправних діянь тощо. Проте, деякі положення українського викладу кримінального проступку не повною мірою відповідають зарубіжному. Ці розбіжності стосуються відсутності конкретизації у визначенні кримінального проступку форми вини (зокрема КК Чеської Республіки); більш конкретного визначення покарань не пов'язаних із позбавленням волі (на прикладі КК Литовської Республіки), а також конкретного визначення у кримінально-правових нормах, які пов'язані із іншими кримінально-правовими інститутами Загальної частини КК України положень щодо кримінальних проступків (відповідальність за незакінчений кримінальний проступок або за співучасть у вчиненні кримінального проступку, давність притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального проступку тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред. В.Л. Менчинського ; переклад на українську мову О.В. Лішевської. Київ : ОВК, 2017. 284 с.
2. Кримінальний кодекс Литовської Республіки / переклад К. В. Менченя; під ред. О. В. Коротюк. К. : ОВК, 2021. 158 с.
3. Кримінальний кодекс Республіки Польща / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову В. С. Станіч. К. : ОВК, 2016. 138 с.
4. Кримінальний кодекс Французької Республіки, під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову Станіч В.С.. К. : ОВК, 2017. 348 с.
5. Кримінальний кодекс Чеської Республіки / Переклад на українську мову О. В. Коротюк. К. : ОВК, 2020. 264 с.
6. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
7. Criminal Law of the Republic of Latvia on 17.06.1998. URL: <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/1998/en/74252>
8. StGB, Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15. Mai 1871. Historisch-synoptische Edition 1871–2013. Herausgegeben von Rechtsanwalt Dr. Thomas Fuchs Fachanwalt für Bau- und Architektenrecht. lexetius.com, Mannheim 2013. 1652 p.